

прим. Schweinfurth, Z. f. Ethn., 1907, 958—60). І цитований автором Verworn, на яким автор найбільше будує, і Penck, якого автор теж цитує як противника еолітів і третичного чоловіка, признають, що маємо знахідки не лише в пліоцену, але і в міоцену і що лише kwestія, чи їх приписати розумній істоті, чи иншим сотворіням, повинна ся рішити дальшими палеонтологічними розслідами (Penck).

Автор замкнув за скоро дискусію над цілою kwestією, саме тепер, коли більшість учених спеціалістів таки стоїть за признанем третичного чоловіка і еолітів.

На кінци кілька дрібничок. Автор уживає стало терміну археологія, що не цілком добрий і уживаєть ся у нас більше на означене княсичної археології. На мою гадку ліпше уживати терміну преісторія або бодай передісторична археологія.

Не вважаючи на ті недостачі, належить працю д. Гериновича повитати щиро як першу більшу статю з майже нетиканого у нас поля. Написана ясно й інтересно, віддасть вона певно свою услугу і лише треба-б побажати, щоб автор не покидав поля, на яким зачав працювати і не дав на себе довго чекати в иншою подібною роботою.

3. Кувеля.

Н. П. Кондаковъ — *Изображенія русской княжеской семьи въ миниатюрахъ XI вѣка*, Спб. 1906, ст. 123+2+6 табл.

Праця ак. Кондакова мусить бути, хоч з описанням, обговорена в нашій часописи, — на стільки важні питання в історії нашої культури вона ставить і пробує рішати. Як видко з змісту і навіть в титулу, полишеного на с. 1 (*Изображенія кн. Ярополка Изясловича въ миниатюрахъ XI вѣка*), праця з початку мала тіснійші завдання — оцінку і аналіз недавно опублікованих мініатур Трірсько-Чивідальської псалтири¹⁾. Але шан. автора зайняло в звязку з тим загальнійше питання — про залежність староруських княжих уборів від візантійських ввірців. Переглянувши в звязку з трірськими мініатурами инші княжі портрети XI—XII в., автор в IV розділом (с. 53) переходить до питання про залежність княжих костюмів від візантійських ввірців, і до кінця вістаєть ся при сій темі, щоб аж на кінці (с. 114) вернути ся до поставлених питань про походження трірських мініатур, і тут уже не застановляючи ся над поставленим дуже цікавим питанням їх авторитетности, збуває кількома замітками справу їх походження, досить голословно повторюючи гадку висловлену на початку — що сі мініатори були писані на

¹⁾ Див. про них мою статю в Записках т. XLIX.

Волини (де княжив Ярополк). Льокалізація в високій мірі інтересна, і приходиться дуже і дуже жалувати, що автор, зайнявши ся загальним питанням, не вяснив ближше сього спеціального. Те, що він вказав на підкрітє своєї гадки про Волинь (крім апріорної правдоподібности, що коли Ярополк був князем волинським, то й мініатюри писані на Волини), не рішає сього питання: автор вказує на відміни трірських мініатюр від мініатюр Свatosлавога Ізборника, але се ще не рішучий доказ; натякає на західні впливи в мініатюрах; на с. 10 висловлюється загальнійше, що мініатюри „въ Луцкѣ или Володимирѣ Волинскомъ или вообще въ предѣлахъ Польши и Галича“ (не зовсім ясно).

Залишивши спеціальне питання про трірські мініатюри, шап. автор не міг вповні вяснити й складного, тяжкого питання, зачепленого ним припагідно — про залежність княжих убрань від візантійських взірців. Автор при всій своїй єдиній в своїм роді ерудиції в візантійській культурі був очевидно пригнетений масою хаотичного й нерозробленого матеріалу візантійських церемоніальних уборів, котрий належало проаналізувати і прояснити відповідно, щоб могли з нього витягнути певні вказівки для історії староруського княжого костюму. Більша частина сього розділу, що займає всю решту книги, автор присвятив власне історії візантійських уборів, чи мундурів, по теперішньому кажучи, і в порівнянні з ними уборів княжих доходить до виводу, що княже убранне більше менше відповідає уборови візантійського деспота, а убранне княгині — уборови востп, або патриціанки в льороні. Не вважаючи одначе на ряд цінних помічень і аналогій вказаних при тім автором, насувається ряд сумнівів що до зроблених виводів:

По перше, на скільки докладно убори Ярополка і його княгині відповідають убороам інших князів на пункті свого візантійського типу і спеціально тої деспотської чи патриціанської ранги?

По друге, на скільки можна покладати ся на те, що сі Ярополкові мініатюри відповідають реальному виглядови уборів його і його жінки, а не копіюють якісь візантійські малярські шаблони?

З огляду що костюми княжі, як ми бачимо їх на мініатюрі Ізборника або софійської фрески, дають тільки досить далекі аналогії в візантійським костюмом деспота або патриціанки, то виникає питання, чи дійсно була тут повна і свідома імітація візантійського костюма, чи були тільки запозичувані елементи його, які мішали ся в елементами східними (безпосередні східні впливи в княжій костюмі автор сам вказує нераз), варязько-німецькими і свійськими?

Ще одна замітка. Ш. автор протиставляє гідність велико-княжу і просто-княжу і хоче потягнути різницю між убором великокняжим і княжим, вінчаннем на князя і на великого князя. В дійности в XI в.

не можна робити такої різниці; технічного терміна великокняжого не було, а Ярополк і претесій на нього мати не міг.

М. Грушевський.

Joseph Braun — Die liturgische Gewandung im Occident und Orient nach Ursprung und Entwicklung, Verwendung und Symbolik. Фрайбург в Б., Herder, 1907, стор. XXIV+797, 8° (з 316 образками). 30 м.

Сподіючи ся, що книжка Бравна буде може ширше обговорена в котрій небудь в фахових теологічних часописий, обмежу ся до кількох заміток, щоб звернути увагу на працю, яка дотикає в значній частині і нашої церковної одежі і уважає ся критикою за остатнє слово науки в тім обсягу. Автор займаєть ся поясненєм генези поодиноких частий священничої одежі і розбирає докладно їх розвій і історію, розсліджуючи всілякі описи, малюнки і пам'ятники і використовуючи совісно жерела, на які попередні дослідники не звернули належної уваги. Новиною досліді автора над символікою деяких риз і сильне узгляднене орієнтального строю. Численні фотографії, хоч не барвні, підносять вартість праці.

З. К.

Dr. Władysław Zahorski — Obraz Najświętszej Panny Marji Ostrobramskiej w Wilnie (Kwartalnik litewski, t. I, стор. 19—33).

Kwartalnik litewski — нове виленське видавництво присвячене справам польської культури на Литві, приносить на першій місці статю, якої заголовок поданий в горі, а яка дотикає посередно історії руської штуки. В т. зв. Острій Брамі в Вильні знаходить ся образ Богородиці, загально звісний і почитаний; традиція в XVII в., опублікована Т. Нарбутом в його історії Литви, звязувала сей образ з особою Ольгерда, що мав привести його як здобичу з Корсуня. Хоч се оповіданне чисто легендарне, дослідники йдучи дорогою традиції уважали ікону твором грецьких малярів. Др. Загорський старав ся справу розсвітлити докладніше і доходить до переконання, що в становища історії штуки образ не має нічого спільного з грецькою школою: він мальований на дереві, без підкладу, але олійними фарбами, — сей спосіб мальовання звісний щойно в другій чверті XV в. Очевидно й остробрамський образ мусить бути півнійшого походження. Стиль образу вказує на італійські взори, але не виключене, що маляр був місцевим чоловіком. В історичних записках образ згадуєть ся аж 1626 р.

Статейка безперечно интересна, тільки шкодить їй полемічний тон, в яким автор побороє православних, що хотіли відібрати католикам дорожочіну пам'ятку.

І. Крипякевич.